

A CSALÁDJOG JÖVŐJE

A Ptk. cselekvőképességi és családjogi rendelkezéseinek alkalmazását segítő átmeneti normákról

1. Az átmeneti szabályok célja

Már többször olvashattuk, hogy a Polgári Törvénykönyv¹ elfogadásával egy olyan civiljogi kódex lesz Magyarországnak, amely komplex módon tekinti át a magánjogi szabályozás hatályos jogszabályi rendszerét, beépíti a bírósági gyakorlat maradandó vívmányait, eleget tesz Magyarország európai uniós és más, nemzetközi kötelezettségeinek, s tekintettel van a hazai és a külföldi tudományos munkák eredményeire.

Az új kódex – számos ponton – fenntartja ugyan a korábbi Ptk. szabályait, ugyanakkor a magánjogi jogviszonyok szélesebb körű szabályozása, egyes területeken a szabályozási mód koncepcionális megváltoztatása, új jogintézmények bevezetése és a régi jogintézmények részletszabályainak módosulása miatt nem lehetett elkerülni a teljes jogrendszer felülvizsgálatát és az egyes jogszabályok Ptk.-hoz igazítását.

Talán nem túlzás kijelenteni, hogy a Ptk. megalkotásához hasonló mértékű feladatot jelentett a kapcsolódó jogszabályok előkészítése. A Ptk. hatálybalépése miatt felmerülő jogalkotási feladatok egyrészt új jogszabályok megalkotását, másrészt a meglévő jogszabályok módosítását tették szükségessé. Tulajdonképpen az új törvény rendelkezései a kódex hatálybalépéséig megalkotott külön jogszabályokkal váltak teljessé.

Természetesen a Ptk. hatálybalépését követően nem lehetett a korábban hatályos szabályokat egyik napról a másikra félretenni, azokat 2014. március 15-ét követően még évekig alkalmazni kell. Az új kódex normái hosszú évtizedekig felvetnek még a Ptk. és a korábbi magánjogi szabályok egymás mellett éléséből adódó, a két szabályrendszer időbeli hatályára vonatkozó kérdéseket. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvényben (Ptké.) található átmeneti szabályok egyértelművé teszik, hogy adott időpontban melyik törvény alkalmazandó, vagyis, hogy az új Ptk. rendelkezéseit egyes jogviszonyok esetén pon-

tosan mikor kell alkalmazni. A Ptké. azontúl, hogy átmeneti normákat tartalmaz, hatályon kívül helyezi azokat a törvényi szabályokat, amelyeket az új kódex felvált, így többek között a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt (régii Ptk.), a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényt (Csjt.), illetve a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvényt (Gt.), rögzíti, hogy a Ptk.-t, illetve magát a Ptké.-t más jogszabályban hogyan kell megjelölni, továbbá tartalmazza azokat a felhatalmazó rendelkezéseket, amelyek alacsonyabb jogszabályi szinten szabályozható jogviszonyok megalkotására adnak lehetőséget.

A Ptké. miniszteri indoklásában is olvasható, hogy az átmeneti szabályok tulajdonképpen a Ptk. alkalmazhatóságára nézve adnak iránymutatást, tehát azt rendezik, hogy a Ptk. rendelkezéseit mikortól, tehát pontosan mely anyagi jogi jogviszonyra, illetve mely anyagi jogi jogviszonyt keletkeztető, módosító vagy megszüntető tényre vagy jognyilatkozatra kell alkalmazni. A Ptké. tehát próbál segítséget nyújtani a jogalkalmazók számára annak eldöntéséhez, hogy egy folyamatban lévő ügyben 2014. március 15-e után melyik törvényt alkalmazzák.

A Ptké. 1. §-ában – a jogalkotásról szóló törvény (Jat.) 15. § (1) bekezdéséből² kiindulva, az abban foglaltakat anyagi jogviszonyok tekintetében újraértelmezve – egy általános átmeneti szabályt fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy a Ptk. rendelkezéseit, feltéve ha eltérő speciális rendelkezést maga a Ptké. az egyes könyvek vonatkozásában nem határoz meg – a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni. A Ptké. indoklását³ idézve: „A törvény 1. §-a azonban – hasonlóan a Jat. 15. § (1) bekezdéséhez – azokra a jogviszonyokra nem ad iránymutatást, amelyek még a Ptk. hatálybalépése előtt

² A jogalkotásról szóló törvény 15. § (1) bekezdése szerint „A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálybalépését követően

a) keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint
b) megkezdett eljárási cselekményekre kell alkalmazni.”

³ A Ptké. Complex CD jogtárban közzétett indoklásából.

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

keletkeztek, azonban a Ptk. hatálybalépésekor még fennállnak és már a Ptk. hatálya alatt érinti őket valamely jogi szempontból releváns tény, körülmény vagy jognyilatkozat. Ezekre az átnyúló jogviszonyokra – a Jat. 15. § (2) bekezdésére figyelemmel, ám annak alkalmazását egyszersmind ki is zárva – a törvény a Ptk. könyveinek sorrendjéhez igazodva speciális átmeneti szabályokat fogalmaz meg. A speciális szabályok között – ahol azt a Ptk. egyes könyveibe tartozó jogviszonyok jellege megengedi –, kiemelt helyen találhatóak az egyes könyvek által szabályozott jogviszonyokra vonatkozó generális(abb) átmeneti szabályok. E generálisabb szabályokhoz képest azonban további, a Ptk. meghatározott jogintézményeihez, illetve rendelkezéseihez kötődő speciális rendelkezések is rögzítésre kerültek.” Vagyis a Ptké. az átmeneti szabályokat három szinten írja elő. Az említett 1. § szerinti szabályon túl a Ptk. könyveinek sorrendjében határozza meg az egyes jogterületekhez kapcsolódó generális, illetve speciális átmeneti normákat. Nyilvánvaló, hogy más jellegű átmeneti szabályokat fogalmazott meg a jogalkotó a jogbővítő jellegű cselekvőképességi szabályokhoz kapcsolódóan, mint a társasági jog új normái, a szerződésekről szóló Kötelmi jog vagy a tartós jogviszonyokat szabályozó Családjogi Könyv rendelkezései miatt.

2. A cselekvőképességi szabályok alkalmazására irányadó átmeneti normák

Az alábbiakban – a családjoggal foglalkozó szakemberek körében talán nagyobb érdeklődést kiváltó – Ptk. Második könyvének új cselekvőképességi normáihoz, illetve a családjogi szabályokat tartalmazó Negyedik Könyvéhez kapcsolódó átmeneti rendelkezések bemutatására szorítkozom. Ahhoz azonban, hogy az átmeneti szabályok jellege, tartalma érthető, illetve követhető legyen, elkerülhetetlen a kapcsolódó Ptk. szerinti normák nagyon rövid ismertetése. A második, *Az ember mint jogalany* című könyv egyik újítása, hogy új alapokra helyezi a nagykorú természetes személyek cselekvőképességére vonatkozó szabályozást. Míg 2014. március 15. előtt, ha a bíróság az érintett gondnokság alá helyezését tartotta szükségesnek, akkor háromféleképpen dönthetett, a gondnokság alá helyezés típusa lehetett: kizáró gondnokság alá helyezés, cselekvőképesség általános korlátozása vagy részleges gondnokság alá helyezés. Ezzel szemben a Ptk. szerint a cselekvőképesség korlátozása csak kétféle lehet: teljes korlátozás, ami a korábbi kizáró gondnokság kategóriájának felel meg és részleges korlátozás, ami az ügycsoportok szerinti korlátozást jelenti. A bíróság a jövőben, a régi Ptk.-tól eltérően, a cselekvőképességet általános jelleggel már egyáltalán nem, hanem csak ügyek meghatáro-

zott körére vonatkozóan korlátozhatja, azzal, hogy a bíróság a korlátozandó ügycsoportok számát, struktúráját az adott személy körülményei alapján határozhatja meg.⁴ Ez garantálja a részleges gondnokság alá helyezés egyénre szabott, az adott helyzethez rugalmasan igazodó jogkövetkezményeinek megállapítását. Azontúl, hogy a Ptk. érdemben változtat a korlátozás lehetőségein, a gondnokság alá helyezés típusainak elnevezését is módosítja (lásd kizáró gondnokság helyett teljesen korlátozó gondnokság). Fontos törvényi kitétel, hogy a cselekvőképesség teljes korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelmére a cselekvőképesség részleges korlátozása nem elégséges.⁵ A gondnokság alá helyezés feltételei közé bekerül a belátási képesség csökkenése mellett az érintett „egyéni körülményeire, családi, társadalmi kapcsolataira” kitétel, vagyis önmagában a belátási képesség csökkenése nem elegendő ok a cselekvőképesség korlátozásához, az egyéni, családi körülményeket is figyelembe kell venni a bírónak a gondnokság alá helyezés szükségességének megállapításánál. Lényeges garanciális szabály, hogy a gondnokság alá helyezés a jövőben minden esetben határozott időre szól, a bíróságnak kivétel nélkül meg kell határoznia a kötelező felülvizsgálat időpontját.⁶ További változás, hogy a Ptk. a döntéshozatalukban akadályozott nagykorú személyek számára a cselekvőképesség korlátozásán túl, több országban már bevált jogintézmények bevezetése által, új lehetőségekről is rendelkezik, így – a nemzetközi jogi normákkal⁷ összhangban, a szükségesség és arányosság elvére⁸ figyelemmel – utal a támogatott döntéshozatal⁹ lehetőségére is és bevezeti az előzetes jognyilatkozat¹⁰ tételének lehetőségét.

Az említetteken kívül a cselekvőképességi szabályok változása annyiban a kiskorúakra is kihat, hogy a korábbi tizenéves helyett a cselekvőképesség a bíróság által csak tizenhét év felett korlátozható (a törvényben előírt életkor a gondnoksági per megindítására vonatkozik) azzal, hogy a gondnokság alá helyezés csak a nagykorúság elérésekor hatályosul.¹¹

A cselekvőképességi szabályok említett változásai több átmeneti szabály előírását is szükségessé tették.

⁴ Ptk. 2:19. §.

⁵ Ptk. 2:21. §.

⁶ Ptk. 2:29. §.

⁷ ET Miniszterek Bizottságának (2009) 11. Ajánlása az előzetes jognyilatkozat bevezetését szorgalmazza a tagállamokban a cselekvőképes felnőttek önrendelkezési jogának gyakorlása elősegítése érdekében későbbi esetleges cselekvőképtelenné válásuk esetére mind vagyoni, mind személyi, egészségi, szociális ügyeiket érintően.

⁸ ET Miniszterek Bizottsága (99) 4 Ajánlás 5. és 6. alapelv: szükségesség és arányosság elve.

⁹ Ptk. 2:38. §.

¹⁰ Ptk. 2:39–2:41. §.

¹¹ Ptk. 2:18. §.

Figyelemmel a szabályok jogbővítő jellegére, az új szabályozás alkalmazására minél hamarabb, így már a folyamatban lévő gondnoksági perekben is sort kellett keríteni. A Ptké. 2–3. §-a a Ptk. 2:18. §-ához kapcsolódóan – mely szerint a *kiskorúak cselekvőképességét a bíróság csak a tizenhetedik életév betöltését követően korlátozhatja* – írja elő, hogy a tizenégy és tizenhét év közötti kiskorú cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, a folyamatban lévő eljárást pedig meg kell szüntetni. A Ptk. hatálybalépésekor cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló, tizenegyedik életévüket betöltött kiskorúak jognyilatkozataira – beleértve a függő jognyilatkozatokat is – a Ptk. hatálybalépésétől a törvény a korlátozottan cselekvőképes kiskorúak nyilatkozataira vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni. A tizenhetedik életév betöltését követően a bíróság a kiskorút a nagykorúakra vonatkozó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti. A bíróság ennek érdekében azonban nem automatikusan jár el; a gondnoksági per feltétele, hogy az arra jogosultak ezt ismételt kezdeményezzék.

A Ptké. 4. §-a a Ptk. 2:19–2:30. §-aihoz kapcsolódóan a nagykorú személyek *folyamatban lévő gondnokság alá helyezési eljárására* állapít meg átmeneti szabályt. Bár a Ptk. alkalmazása kapcsán anyagi jogi jogviszonyokhoz rendelt átmeneti normákról van szó, a Második Könyv tárgybeli rendelkezéseinél a szabályok jogbővítő jellegére tekintettel kiemelt relevanciával bírnak a már megindított, de jogerősen le nem zárt gondnoksági alá helyezési perek is. E szerint a bírónak a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokban is az új rendelkezéseket figyelembe kell vennie és e szerint kell eljárnia. A Ptké. indokolása szerint folyamatban van az az eljárás, amelyben a Ptk. hatálybalépésének időpontjában a bíróság határozata még nem emelkedett jogerőre. A Ptké. indokolása azt is egyértelművé teszi, hogy abban az esetben, ha a Ptk. hatálybalépésekor olyan eljárás van folyamatban, amely még a régi Ptk. alapján indult, és amelyben még a régi Ptk. alapján született elsőfokú határozat, a jogorvoslati szakaszban eljáró bíróság a Ptk. rendelkezéseit hivatalból lesz köteles figyelembe venni. Ehhez képest a jogorvoslati eljárásban eljáró bíróság akkor is jogszerűen változtatja meg vagy helyezi hatályon kívül új eljárásra kötelezéssel az első fokon eljáró bíróság határozatát, ha az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontjában még megfelelt az akkor hatályos törvényi rendelkezéseknek, azonban a felülvizsgálat idején a döntés már ellentétes az új, jogbővítő jellegű szabályokkal. Figyelemmel a Ptk.-ből eredő terminológiai változás-

ra, a Ptké. egyértelművé teszi, hogy a nagykorú személy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezése iránt a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet úgy kell tekinteni, mintha az a nagykorú személy cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésére irányulna.

A jogbővítő szabályok bevezetése miatt rendelkezni kellett azoknak a gondnokoltaknak a helyzetéről is a Ptké.-ben, akiknek *gondnokság alá helyezése a törvény hatálybalépésekor már lezárult*. A Ptk. hatálybalépésekor jogerősen lezárult eljárásokban hozott határozatok kötelező felülvizsgálatára és a határozatoknak az új kódex rendelkezéseire való igazítására (az általános érvényű korlátozó gondnokság helyett az ügycsoportokhoz kötött korlátozó gondnokság teljes körűvé tételére) a Ptké. a határozat szerinti kötelező felülvizsgálat időszakát biztosítja a jogalkalmazó számára. A korábbi bírósági döntések felülvizsgálata és rendelkezéseiknek a Ptk. szabályaihoz történő hozzáigazítása tehát – a jogszabályban előirányzott tervek szerint – az általános szabályok szerint zajló felülvizsgálat keretében öt éven belül megtörténhet.

Speciális a helyzete azoknak, akik esetében a régi Ptk. alapján a *kizáró gondnokság elrendelését véglegesen*, a felülvizsgálati kötelezettséget kizárva határozták meg. Az ő felülvizsgálatuk tekintetében a Ptké. egy speciális, konkrét (évekre lebontott) ütemezést ír elő. Amennyiben a korábbi ítéletben a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezésről úgymond „véglegesen”, felülvizsgálati kötelezettség előírása nélkül döntöttek, ott a Ptk. szabályaihoz való igazítást a Ptk. hatálybalépésétől számított öt éven belül a törvény szerinti periódusban kell elvégezni. A törvény elsőbbséget biztosít azok számára, akiknek a gondnokság alá helyezésére a legrégebben került sor oly módon, hogy a gondnokság alá helyezésükről szóló bírósági határozat felülvizsgálati kötelezettséget nem tartalmazott.

Hangsúlyozandó, hogy a Ptké. a gyámhatóság számára írja elő a kötelező felülvizsgálat meghatározott időn belül való kezdeményezését, nem a bíróság számára állapít meg végső határidőt. Vagyis a Ptké.-ben előírt ütemezés azt jelenti, hogy a gyámhatóságnak az előírt határidőn belül meg kell indítani a gondnokság felülvizsgálatára irányuló pereket. Ugyanakkor a Ptké.-ben előírt kötelezettség a bíróságok számára éppúgy jelentős többletterhet jelent, figyelemmel arra, hogy a gondnokság alatt álló nagykorú személyek többségét az Országos Bírósági Hivatal¹² által vezetett gondnokoltak nyilvántartása szerint úgy helyezték 2014. március 15. előtt kizáró gondnokság alá, hogy a bíró – az érintettek állapotára figyelemmel – nem jelölt meg határidőt felülvizsgálatuk kezdeményezé-

¹² A gondnokoltak nyilvántartását az Országos Bírői Hivatal elnöke a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény alapján vezeti.

se tekintetében. Így a következő években várhatóan megsokszorozódik a gondnoksági perek száma.

Bár a *gondnok jogai és kötelezettségei* tekintetében nincs jelentős változás a korábbi szabályozáshoz képest, a Ptké. 7. §-a mégis kifejezett szabályt tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az ilyen jellegű jogviszonyokban 2014. március 15-e után a gondnok már az új szabályok szerint kell eljárjon. Az ilyen tartós jellegű jogviszonyokban ugyanis nem lenne értelme annak, hogy a Ptké. 1. § szerinti főszabálya érvényesüljön és a Ptk. csak a 2014. március 15-e utáni gondnokrendelések esetén realizálódjon.

Mivel a *támogatott döntéshozatal* kapcsán speciális átmeneti szabályt sem a Ptké., sem a támogatott döntéshozatalról szóló külön törvény¹³ nem tartalmaz, ebből arra lehet következtetni, hogy támogatót a gyámhatóság a Ptk., illetve az említett külön törvény hatálybalépése után rendelhet ki. A Ptké. az *előzetes jognyilatkozatról* sem szól külön, ami annyit jelent, hogy előzetes jognyilatkozat érvényesen 2014. március 15-e után tehető.

3. A Családjogi Könyv átmeneti normái

3.1. Családjogi Könyv generális átmeneti normája – Ptké. 23. §

Köztudott, hogy az eddig önálló törvényben szabályozott családjog anyaga beépül a Ptk.-ba. A Ptk. Negyedik Könyve szól a hatályoshoz képest kibővült családjogi szabályokról. Figyelemmel arra, hogy a családjogi jogviszonyok többsége olyan tartós jogviszony, mint a szülő–gyermek kapcsolat, házasság, gyámság, ahol a Ptké. 1. §-ában előírt általános alkalmazási szabályból az következne, hogy adott esetben csak a Ptk. hatálybalépése után kötött házasságok, kirendelt gyámok stb. esetén lehetne a Ptk.-t alkalmazni, a Ptké. a szabályozási területhez tartozó átmeneti rendelkezések elején a 23. §-ban – az 1. §-hoz képest eltérő szabályként – megfogalmaz egy olyan általános szabályt, ami a Családjogi Könyv vonatkozásában a Ptk. alkalmazhatóságára ad iránymutatást olyan tartós jogviszonyok esetén, amelyek a Ptk. hatálybalépésekor már fennállnak. A rendelkezés értelmében az új családjogi szabályok a Ptk. hatálybalépésekor fennálló családjogi jogviszonyokra is, valamint az e jogviszonyokkal kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra alkalmazhatók. Ennek megfelelően az említett tartós jellegű jogviszonyok esetén – anélkül, hogy erre vonatkozóan speciális szabályt találnánk – egyértelmű, hogy a Ptk. hatálybalépését követően a házastárs, a szülő, a gyám jogaira, köte-

lezettségeire a Ptk. szabályai alkalmazandók. Így például a Családjogi Könyv házastársak személyi viszonyai körében fellelhető, házastársak együttműködési kötelezettségére, közös, illetve önálló döntési jogára vagy lakhely megválasztására irányuló Ptk. szerinti új szabályok nemcsak a 2014. március 15-e után kötött házasságok esetén bírnak relevanciával, hanem a folyamatban lévő házasságok esetén is irányadóknak kell lenniük. Ugyanakkor hangsúlyozni szükséges, hogy az említett 23. § szerinti szabály folyamatban lévő *anyagi jogi viszonyokra* vonatkozik, nem pedig az anyagi jogviszonnyal kapcsolatban folyamatban lévő eljárásra. Amennyiben az új normákat a Ptk. hatálybalépésekor jogerősen még le nem zárt perekben is alkalmazni kell, arról a Ptké. kifejezetten rendelkezik. Például, a Ptk. hatálybalépése előtt a Csjt. alapján indított gyermekelhelyezés iránt indult perben akkor sem dönthet a bíró szülői felügyeleti jogok rendezéséről, ha határozatát 2014. március 15-e után hozza, figyelemmel arra, hogy e tekintetben a Ptké. speciális átmeneti szabályt nem tartalmaz.

3.2. Családjogi Könyv egyes rendelkezéseire kapcsolódó átmeneti normák sokfélesége

A Családjogi Könyvhöz kapcsolódó egyes konkrét változásokhoz tartozó átmeneti rendelkezések típusuk, tartalmuk szerint nagyon sokfélék. Vannak olyan családjogi jogviszonyok, ahol a hivatkozott *általános szabály további értelmezésre szorul*. Ezekben az esetekben a speciális átmeneti normák arra adnak választ, hogy mi minősül egy adott jogviszony szempontjából olyan releváns ténynek, ami már a Ptk. szabályainak alkalmazását indokolja. Erre példa, hogy a törvény egyértelművé teszi, hogy a házasság felbontására irányadó új szabályokat akkor kell alkalmazni, ha a válókeresetet a törvény hatálybalépése után nyújtják be, az apasági pereknél többek között új ténynek minősül az apaság megtámadására irányuló kereset benyújtása vagy a rokонтartási szabályok körében a törvény új ténynek értékeli például a tartásdíj módosítására irányuló kereset benyújtását is.

Szintén speciális átmeneti norma előírása szükséges azokban az esetekben, ahol *egy konkrét hatósági vagy bírósági eljárás van folyamatban* a Ptk. hatálybalépésekor; a jogalkotónak állást kellett foglalnia abban, hogy az új szabályokat alkalmazni rendeli-e a folyamatban lévő eljárásban. Így például a Ptké. 39. §-a szerint a mediációt a bíróság vagy a gyámhatóság a 2014. március 15-e előtt megkezdett eljárásokban is elrendelheti. Átmeneti szabályok szükségesek azon jogviszonyok tekintetében is, ahol az *új szabályok kedvezőbbek* és bevezetésük mielőbb indokolt (pl.: házasság érvénytelenségi okainak szűkebb köre) és azokban az esetekben, ahol az *új szabályok*

¹³ A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény.

azonnali alkalmazása méltánytalan helyzethez vezetne, mivel a jogbiztonságot sértené, ha bizonyos kötelezettségek megváltoznának vagy elnehezülnének (apaság perekben az apaság megtámadására előírt határidők változása). Szintén speciális rendelkezést lehelhető fel a törvényben a Családjogi Könyv rendelkezései kapcsán, ha a Ptk. bizonyos jogokhoz és kötelezettségekhez meghatározott időtartamot ír elő. Ebben az esetben a törvény egyértelművé teszi, hogy a Ptk.-ban előírt időtartamot mikortól kell számítani (pl. élettársi kapcsolat szabályozása).

A Családjogi Könyv egyes speciális átmeneti normáit számba véve, az alábbiak jegyezhetők meg:

A Ptké. IV. fejezetében a Családjogi Könyv egyes részeinek sorrendjét követve, – a teljesség igénye nélkül – a különféle változásokhoz igazodóan állapít meg szabályokat a Ptk. szerinti normák alkalmazása tekintetében.

A Ptké. 24. §-ában a házasság új érvénytelenségi szabályainak alkalmazása kapcsán ad iránymutatást a jogalkalmazó számára. A Ptk.¹⁴ ugyanis szűkíti a házasság érvénytelenségének eseteit. A házastársnak volt házastársa egyenes ági rokonával kötött házassága a Csjt. 8. § (1) bekezdésének d) pontja szerint érvénytelen, a Ptk. szerint viszont ez a típusú rokoni kapcsolat nem eredményez érvénytelenséget. Figyelemmel arra, hogy az érintettek számára az új szabályok kedvezőbbek, ezért ezeket a Ptké. a folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni rendeli, vagyis ha az említett érvénytelenségi okra hivatkozással indítottak házasság érvénytelenítésére irányuló pert, akkor a bírónak az időközben hatályba lépett kedvezőbb szabályok miatt a folyamatban lévő eljárást meg kell szüntetni, illetve a Ptk. hatálybalépése előtt benyújtott keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani.

A Ptk. kisebb, nagyobb módosításokat vezet be a válás szabályai kapcsán. A házassági bontójog alapvető elvei ugyan nem változnak, ugyanakkor néhány előremutató újdonság kiemelése indokolt. Ezek között említhető, hogy a jogalkotó nem tartotta indokoltnak azon szabály fenntartását, miszerint a közös megegyezéssel alapuló bontás esetén a házastársaknak igazolniuk kell, hogy közöttük az életközösség legalább három éve megszakadt vagy ilyen újdonságnak tekinthető az, hogy a házasság közös megegyezéssel történő felbontása esetén a házastársaknak nem szükséges megállapodniuk a közös vagyon megosztásában.

A Ptké. 25. §-a egyértelművé teszi, hogy a Ptk. házasság felbontására irányuló szabályait csak akkor kell alkalmazni, ha a válókeresetet a Ptk. 2014. március 15-ei hatálybalépését követően nyújtották be. Ez azt jelenti, hogy a folyamatban lévő válóperekben még a Csjt. rendelkezései szerint kell a feleknek, illetve a

bírónak eljárnia. Így például a bíróság a Ptk. hatálybalépése előtt a Csjt. 18. § (2) bekezdés b) pontja alapján megindított pert nem szüntetheti meg arra hivatkozással, hogy a jogszabály megváltozott. Az azon alapuló keresetet, hogy a házastársak között legalább három éve megszakadt az életközösség – úgy, hogy külön lakásban élnek és igazolják azt is, hogy a közös gyermek elhelyezését, valamint tartását a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték –, el kell bírálja. Ugyanakkor – figyelemmel arra, hogy változtak a közös megegyezéssel válás kapcsán a járulékos kérdésben köthető egyezség feltételei –, annak álláspontom szerint nincs akadálya, hogy 2014. március 15-e után a korábban kezdődött bontóperben a megegyezéssel válást az új szabályoknak megfelelő egyezség kötésével kérjék a felek (szülői felügyelet rugalmasabb rendezése, nem kell megállapodni az ingó vagyonmegosztásban stb.)¹⁵.

A Ptk. pontosítja a házastársi tartás¹⁶ feltételeit, így erre vonatkozóan is találunk átmeneti normát a Ptké.-ben. A Ptk. 4:29. § (3) bekezdése kiegészíti a Csjt. házastársi tartásra vonatkozó szabályait és rövid ideig fennálló házasság esetén a tartási kötelezettség időtartamát maximálja. Egy évnél rövidebb idejű házasság esetén a volt házastársat rászorultsága idején legfeljebb az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg tartás. A Ptké. 26. §-a egyértelművé teszi, hogy az új szabály abban az esetben alkalmazható, ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépését követően szűnt meg, vagyis nem annak van jelentősége, hogy a házastársi tartás iránti igényt mikor érvényesítették.

A házassági vagyoni jogi rendelkezések kapcsán a Ptké. a Ptk. alkalmazhatóságát szintén a házassági életközösség fennállásához köti, tekintettel arra, hogy a házassági vagyoni közösség az életközösség időtartamához kapcsolódik. A Ptké. 27. §-a általánosan mondja ki, hogy ha a házassági életközösség a Ptk. hatálybalépése előtt szűnt meg és az ezzel kapcsolatos vagyoni jogi igényt a Ptk. hatálybalépése után érvényesítik, a vagyoni jogi igényekre az életközösség megszűnésekor hatályos Csjt. szerinti jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni. Vagyis az új törvény vagyoni jogi szabályainak alkalmazhatósága független attól, hogy a házastársi közös vagyon megosztására mikor kerül sor.

A házassági vagyoni jogi rendelkezésekhez kapcsolódóan a Ptké. 28. §-a – kiragadva egy változást a vagyoni jogi rendelkezések közül – az említett 27. §-ban foglalt normához képest speciális szabályt ír elő a házastársak vagyontárgyának közös-, illetve különvagyoni jellege megítélésének kapcsán. Ez az átmeneti rendelkezés a Ptk. 38. § (4) bekezdéséhez kapcsolódik,

¹⁴ Ptk. 4:12. §.

¹⁵ Ptk. 4:21. §.

¹⁶ Ptk. 4:29. §.

mely szerint – a fogyasztói társadalomban megváltozott élettartamú vagyontárgyak okán – a házastársak különvagyonába tartozó, mindennapi életvitelüket szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak helyébe lépő vagyontárgyak már ötévi házassági életközösség után közös vagyonba kerülnek. A Csjt. erre vonatkozóan tizenöt évi együttélést írt elő feltételként. A Ptk. 28. §-ából következik, hogy a Ptk. hatálybalépését követő vagyonmegosztások idején – a házassági vagyonközösség létrejöttének időpontjától függetlenül – a házastársak közös vagyonának, illetve különvagyonának körét már így kell figyelembe venni. Következésképp ez a szabály az „ún. folyamatban lévő házasságokra” is irányadó.

Az *élettársi kapcsolat* fogalmát és annak vagyoni jogi következményeit a Ptk. a régi Ptk.-hoz hasonlóan a kötelmi jogi rendelkezései között szabályozza. Újdonság az, hogy a Ptk. Családjogi Könyve további jogkövetkezményeket fűz az élettársi kapcsolatok egy részéhez. Az új szabályozás szerint a legalább egy évig fennálló élettársi kapcsolat esetén, ha abból gyermek is származott, a volt élettárstól tartás, illetve a közösen lakott lakás használata követelhető.¹⁷ Figyelemmel arra, hogy az élettársi kapcsolat egy tényhelyzet (tényleges együttélés) alapul, jogintézményét nem a Ptk. hozza létre, a Ptké. egyértelművé teszi, hogy ezek a jogkövetkezmények alkalmazhatók azon élettársi kapcsolatokra is, amelyek már a Ptk. hatálybalépése előtt létrejöttek, feltéve ha az életközösség a hatálybalépést követően szakadt meg. A tartási, illetve lakáshasználati jogok és kötelezettségek feltételeként előírt legalább egyéves életközösség időtartamának számításánál figyelembe kell venni a Ptk. hatálybalépése előtt megszakadás nélkül fennállt életközösség időtartamát is.

A Családjogi Könyv részéhez igazodóan haladva a Ptké. az *apasági jogállást keletkeztető tények* kapcsán is tartalmaz néhány jogalkalmazást könnyítő átmeneti szabályt. Ezeknek a szabályoknak egy része arra hívja fel a figyelmet, hogy attól, hogy az apaságot keletkeztető tényállások egy részét a Ptk. már nem tartalmazza, azok a korábban betöltött apai jogállások szempontjából még relevanciával bírnak. Az apasági vélelmet keletkeztető tények vonatkozásában figyelemmel kell lenni a Csjt. olyan korábban hatályon kívül helyezett szabályozására is, amelynek joghatása a későbbiekben is fennáll. A Csjt. 36. §-ában az apasági vélelmek között korábban utalt az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásán alapuló vélelemre is, tekintettel arra, hogy a 2010. január 1-je és 2011. január 1-je között az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásába bejegyzett élettársi kapcsolat is apasági vélelmet keletkeztetett. A Csjt. hatályon kívül helye-

zett 35. § (4) és (5) bekezdése alapján, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állt házassági kötelékben, a gyermek apjának kellett tekinteni azt a férfit, aki az anyával a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt a közjegyző által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban élt, kivéve ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő alatt több férfival élt az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban. Annak ellenére, hogy a Ptk. erre vonatkozó rendelkezést nem tartalmaz, a Ptké-nek is figyelemmel kell lennie az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásának – 2010. végéig – apaságot keletkeztető hatására, figyelemmel arra, hogy továbbra is fennállhatnak azok a szülői státuszok, amelyek 2010-ben ily módon keletkeztek. Így átmeneti szabály szól arról, hogy ha a gyermek 2010. január 1-je és 2010. december 31-e között született, és az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állt házassági kötelékben, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki az anyával a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt a közjegyző által vezetett Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban élt. A korábbi Csjt. rendelkezést veszi át a Ptké., amikor kimondja, hogy nem keletkeztet apasági vélelmet az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő alatt több férfival élt az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása által igazolt élettársi kapcsolatban.

Szintén az apasági tényállások változása miatt vált szükségessé a Ptké. 31. §-ában foglaltak előírása, ugyanis a Ptk. nem tartja fenn az apai elismerés két formáját: az utólagos házasságkötésen alapuló elismerést és a teljes hatályú apai elismerést. A Ptk. a kétféle elismerés szabályait a Ptk. 4:101. §-a szerinti „apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem” néven egységesíti és a Csjt. 39. §-a szerinti utólagos házasságkötésen alapuló elismerés szabályairól már külön nem rendelkezik. A Ptké. ezért fogalmazott meg átmeneti szabályt arra az esetre, ha a házasuló férfi a Ptk. hatálybalépése előtt a házasságot megelőző eljárásban apai elismerő nyilatkozatot tett, a házasságot viszont csak a Ptk. hatálybalépése után kötik meg. Az átmeneti szabálynak abban az esetben lehet jelentősége, ha a nyilatkozatot tevő férfi a házassági kötelekre tekintettel ismeri el az apaságot.

A cikkben már volt korábban szó arról, hogy átmeneti időszak előírására volt szükség abban az esetben, ahol az új szabályok azonnali alkalmazása méltánytalan helyzethez vezetne, mivel a jogbiztonságot sértené, ha bizonyos kötelezettségek a törvény hatálybalépésé-

¹⁷ Ptk. 4:86. §, 4:92. §.

vel egyidejűleg azonnal megváltoznának vagy elnehezuálnának. Erre példa, hogy a Ptk. 4:111. §-a a Csjt.-hez képest szigorúbb megtámadási határidőket vezet be az apasági vélelmek megdöntése tekintetében. A Ptké. ezért átmeneti időt biztosít az új határidők bevezetése kapcsán azáltal, hogy lehetővé teszi a Ptk. hatálybalépését követő három évig a Csjt. szerinti határidők alkalmazását, ami annyit jelent, hogy 2017. március 15-ig az arra jogosultak az apaság megtámadására irányuló pert még a Csjt.-ben előírt határidő szerint indíthatnak.

A Ptk. új örökbefogadással kapcsolatos szabályai kapcsán a Ptké. 34. §-a csak arra utal, hogy a Ptk. örökbefogadásra irányadó szabályait a Ptk. hatálybalépése után megkezdett örökbefogadási eljárásokban kell alkalmazni. Példával illusztrálva ez annyit jelent, hogy csak a 2014. március 15. után kezdeményezett örökbefogadások esetén vizsgálják az örökbefogadó személyét¹⁸ az új szabályok szerint, ugyancsak ezekben az eljárásokban van joga nyílt örökbefogadások esetén a vér szerinti szülőnek az örökbefogadáshoz adott jognyilatkozatát a gyermek születésétől számított hat hétig visszavonni¹⁹, illetve örökbefogadás utánkötésére²⁰ sincs folyamatban lévő örökbefogadások esetén mód.

A Ptké. a szülői felügyelettel kapcsolatos változások kapcsán is rögzít néhány szabályt. A Csjt. 77. § (3) bekezdése alapján a szülőnek a gyermek végleges külföldre távozásához adott nyilatkozata gyámhatósági jóváhagyással vált érvényessé. Mivel a Ptk.²¹ ugyanebben az esetben a gyámhatósági hozzájárulást nem követeli meg, a Ptké. 35. § logikusan úgy rendelkezik az erre irányuló folyamatban lévő eljárásokat meg kell szüntetni.

Változnak a törvényi előírások a gyermek gyámhatósághoz beszolgáltatott vagyonát illetően is. Figyelemmel arra, hogy a Ptk. szabályai szerint a szülőnek a gyermek vagyonát már csak szankciós jelleggel kell beszolgáltatni²², ezért a törvény előírja, hogy a korábban – szankciós jelleg nélkül – beszolgáltatott vagyont a szülőnek ki kell adni. Ez annyit jelent, hogy a korábban emiatt gyámhatósági fenntartású betétekben tartott pénzeket – az előírt hat hónapos átmeneti időszakra figyelemmel – 2014. szeptember 30. után már nem lehet ily módon kezelni.

Szintén szó volt már a cikk elején arról, hogy a Családjogi Könyv lehetővé teszi, hogy akár a bíróság, akár a gyámhatóság a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos vitás ügyek során közvetítő igénybevé-

telét²³ rendelje el a felek számára. Az új szabályok mihamarabbi életbelépése miatt a jogalkotó indokoltan látta, hogy a mediáció már folyamatban lévő ügyekben is elrendelhető legyen. Vagyis akár a gyámhatóság, akár a bíróság – attól függően, hogy milyen jellegű eljárásról van szó – szüneteltetheti a pert, illetve a hatósági eljárást a gyermek érdekében, ha úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben a közvetítő igénybevétele eredményes lehet.

A Csjt. 88. § (2) bekezdése szerint a bíróságnak mérlegelési joga volt a tekintetben, hogy megszünteti-e a szülői felügyeleti jogát annak a szülőnek, aki együtt él a szülői felügyelettel megfosztott másik szülővel. A Ptk. 4:186. § (2) bekezdése alapján azonban a törvény alapján szünetel a szülői felügyeleti joga ugyanennek a szülőnek. Mindenképpen gondoskodnia kell a gyámhatóságnak azokról a gyerekekről, akiket a szabályozás érint, mivel a Ptk. hatálybalépése azt eredményezi számukra, hogy szülői felügyelet nélkül maradnak. Ezért a törvény megfelelő átmeneti idő biztosításával előírja, hogy a gyámhatóság gyámrendelés iránti intézkedéséig fennmarad a szülő szülői felügyeleti joga, de a gyámhatóságnak hat hónapon belül minden ilyen esetben intézkednie kell.

Végül, de nem utolsósorban a Ptké. a Ptk. *rokontartásra*²⁴ vonatkozó szabályának alkalmazhatóságára állapít meg általános szabályt egyértelművé téve, hogy a Ptk. rokontartásra vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépését követően érvényesített tartásdíj megállapítása, módosítása, illetve megszüntetése iránti igényekre kell alkalmazni.

*

Jelen cikk a Ptk.-hoz kapcsolódó átmeneti szabályok kapcsán a teljesség igénye nélkül próbálta ismertetni a szabályozást, illetve felvillantani néhány szabályozandó kérdést. A leírtakkal tulajdonképpen azt kívántam jelezni, hogy a Ptk. ismerete önmagában az újdonságokra való felkészüléshez nem elegendő. De, ahogy arra a cikkben is utaltam, a változások az esetek többségében szerencsére nem egyik napról a másikra következtek be március 15-én. Van még idő a felkészülésre. A Ptk. és a kapcsolódó törvények elfogadásával a jogalkotási folyamat talán kicsit nyugvó pontra ért, a törvény hatálybalépését követően most már a jogalkalmazóknak jut a főszerep. A jogalkalmazás során fog kiderülni, hogy ha valamely kérdésre nem tett pontot a jogalkotó, azt a jogalkalmazók orvosolni tudják-e.

Dr. Boros Zsuzsa

¹⁸ Ptk. 4:121. §.

¹⁹ Ptk. 4:125. §.

²⁰ Ptk. 4:131. §.

²¹ Ptk. 152. §.

²² Ptk. 155. §, 4:159. §.

²³ Ptk. 4:172. §, 4:177. §.

²⁴ Ptk. 4:194–4:222. §.